

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av elevers tillgång till
läroböcker och andra läromedel i de obligatoriska
skolformerna vid Björknäs anpassade grund- och
gymnasieskola i Nacka kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19 och 20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Björknäs anpassade grund- och gymnasieskola avseende verksamhetens kvalitet gällande elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i de obligatoriska skolformerna.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas arbete med att ge eleverna tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se Bilaga 3). Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, hög kvalitet, hög kvalitet i flera delar eller låg kvalitet. Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet anges ett eller flera utvecklingsområden. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då av huvudmannen.

Beslut

Skolans arbete med att ge eleverna tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål

Skolinspektionen bedömer att Björknäs anpassade grund- och gymnasieskola i Nacka kommun i hög utsträckning uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom det granskade området. Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolans arbete med att ge eleverna tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål

Bedömningsområden
Lärarnas arbete med att organisera och genomföra undervisningen så att eleverna får använda läroböcker och andra läromedel. • Sammanhang, progression och ämnesintresse • Instruktioner och användning av läroböcker och andra läromedel i undervisningen • Användning av läroböcker och andra läromedel anpassade utifrån elevernas olika förutsättningar och behov • Möjlighet att använda läroböcker och andra läromedel utanför lektionstid
Rektorns ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda ändamålsenliga läroböcker och andra läromedel. • Rektorns styrning och ledning av arbetet gällande elevernas tillgång till läroböcker och andra läromedel • Rektorns ansvar för lärarnas delaktighet i valet av läroböcker och andra läromedel • Rektorns arbete med likvärdighet inom skolenheten gällande läroböcker och andra läromedel • Utvärdering och utvecklingsarbete gällande läroböcker och andra läromedel

Skolinspektionen bedömer att Björknäs anpassade grund- och gymnasieskola i Nacka kommun i hög utsträckning uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området.

Nedan följer Skolinspektionens motivering till bedömningen utifrån vad som framkommit i intervjuer med rektorn, lärare och elever, observationer av delar av lärmiljön med fokus på tillgången till läroböcker och andra läromedel samt inkommen dokumentation från huvudmannen.

Sammanhang, progression och ämnesintresse

Granskningen visar att lärare ser till att läroböcker och andra läromedel används på ett sätt som hjälper eleverna att skapa förståelse och sammanhang inom de ämnesområden som de läser. Granskningen visar även att det finns ett medvetet arbete gällande läroböcker och andra läromedel som möjliggör progression i elevernas lärande och bidrar till ett intresse för ämnen och ämnesområden hos eleverna.

I intervjuer med lärare och rektorn framkommer att lärare främst använder digitala läromedel för att planera och strukturera undervisningen, men även andra lärverktyg, såsom digitala applikationer, interaktiva verktyg, laborativa material och lärares eget framtagna material. Lärarna använder också ett fåtal läroböcker. Läromedlen som används är aktuella och relevanta med tydlig koppling till läroplanen.

Lärarna uppger att de framför allt väljer digitala läromedel därför att de är att föredra framför läroboken för elevgruppen. De är bra uppbyggda för eleverna och går att anpassa efter de olika individuella behov och förutsättningar som skolans elever har. Utformningen med bilder och färgsättning fångar elevernas intresse och motiverar dem att vilja lära sig mer, berättar lärarna och betonar att det finns möjlighet till såväl repetition som fördjupning. För att skapa igenkänning hos elever, upprepas övningar flera gånger. Lärarna uppger att de digitala läromedlen tillsammans med eget framtaget material och andra lärverktyg innebär en kontinuitet och struktur både för lärarens undervisning och elevernas kunskapsinhämtning och progression. Det beror på att innehållet är konkret och därför motiverar eleverna. Lärarna berättar att det finns progression inbyggt i olika digitala läromedel och applikationer som de använder. Ett exempel på en övning som ger progression, enligt de intervjuade lärarna, är den rullstolsdans som genomförs utifrån läromedel från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), i vilken eleverna tränar mönster genom dansen.

Det framkommer vidare att lärarna använder en del läroböcker från SPSM och vissa förlag, om exempelvis olika religioner, samhället och människan. Främst använder lärarna läroböckerna för planering av undervisning till exempel genom att de sammanställer övningar från SPSM:s matematikbok. Men när det är möjligt använder eleverna varsin lärobok. En lärare beskriver exempelvis hur elever har varsin matematikbok som de går och hämtar i hyllan och läraren betonar här värdet av att gå och hämta sin matematikbok genom att det skapar en förberedelse och förståelse för momentet. Ett annat exempel som lärare ger är elever som använder en lärobok för att öva ord och meningar.

Av Skolinspektionens lektionsbesök och observation av den fysiska lärmiljön med fokus på läroböcker och andra läromedel framkommer att

det finns digitala och analoga läromedel och hjälpmedel i klassrummen. Det finns till exempel kommunikationskortor, interaktiva skärmar samt pedagogiskt material med bildstöd. Det finns digitala läromedel som används under de lektioner som Skolinspektionen observerar, samt förlagsutgivna läroböcker som eleverna använder för att träna kommunikation och siffror.

Vidare visar lärare vid intervju andra typer av läromedel som pärmar med arbetsblad med övningar som bland annat består av att pröva rim och para ihop olika alternativ som hör ihop. Lärarna uppger att de använder lärarhandledningar vid behov och beskriver en lärarhandledning till ett digitalt läromedel i matematik som de upplever som ett mycket bra stöd. Läromedlet är multisensoriskt och kombinerar taktila, visuella och konkreta verktyg och det hjälper elever att förstå taluppfattning, mönster och grundläggande matematiska begrepp.

Lärare uppger att de inte har uppmärksammat skillnader mellan flickors och pojkars användning av läromedel. Det som i stället framträder är skillnader i kunskapsnivå, vilket enligt lärare kan bero på faktorer som förkunskaper och tidigare erfarenheter, motivation och intresse för ämnet samt strategier för att ta till sig kunskap.

Det framkommer vidare av intervjuer med lärare att det digitala läromedel som de använder allra mest inkluderar alla ämnesområden. Läromedlet är aktuellt och uppdateras regelbundet, vilket också gäller läroböcker som används på skolan. De intervjuade lärarna betonar att de noggrant letar efter såväl läroböcker som andra läromedel, men att det inte finns mycket för målgruppen. De säger också att det är svårt att hitta läromedel för elever i tonåren, eftersom de ofta har en barnslig utformning eller inte tilltalar åldersgruppen.

Instruktioner och användning av läroböcker och andra läromedel i undervisningen

Granskningen visar att lärarna ger eleverna ändamålsenliga instruktioner i hur läroböcker och andra läromedel ska användas.

Av lärarintervjuerna framgår att lärare i samtliga ämnesområden ger anpassade instruktioner utifrån elevers behov och förutsättningar. Lärare ger i intervjuer exempel på instruktioner som eleverna får när de använder läromedel i undervisningen. För att eleverna ska ha möjlighet att ta sig an och förstå innehållet i och hur de ska arbeta i de digitala läromedlen, leder lärarna eleverna rätt i läromedlet och skapar på så sätt förståelse. Lärarna går igenom alla övningar och låter övningarna återkomma för att skapa igenkänning hos eleverna.

För många elever krävs mer stöd, till exempel i form av att instruktioner ges till elevassistenter som hjälper eleverna med arbetsmomenten. Instruktionerna kan vara i form av bilder eller genom att stimulera olika sinnen.

Användning av läroböcker och andra läromedel anpassade utifrån elevernas olika förutsättningar och behov

Granskningen visar att lärarna använder läroböcker och andra läromedel i undervisningen som är anpassade efter elevernas förutsättningar och behov.

Lärarna beskriver hur de genom olika läromedel skapar progression i lärandet i och med att det finns olika svårighetsgrader, till exempel när de arbetar med matematik, eller läser och tränar bokstäver. Såväl intervjuer som lektionsbesök på skolan visar dels att läromedlen är anpassade efter elevernas individuella förutsättningar och behov, dels att lärverktyg används för att anpassa läromedlen. Eleverna använder digitala verktyg som stödjer deras kommunikation, lärande och självständighet. Till exempel anpassas kommunikationen genom fysiska knappar och synsyntes för de elever som behöver det, bildstöd samt genom elevassistenter som stödjer eleverna. Verktygen fungerar också som stöd i elevernas språkliga utveckling och kommunikationsförmåga. Det framkommer vidare av intervjuer med lärare att det digitala läromedel som de använder allra mest, är utformat så att de lätt kan hitta en nivå som passar elevernas individuella behov. Läromedlet är utformat för undervisning både i grupp och individuellt och i det finns moment som eleven själva kan öva på genom knapptryckningar. Lärarna beskriver hur eleverna genomför olika uppgifter med olika sinnen för att kommunicera och för att skapa förståelse och ett lärande. Det kan vara taktila övningar, men också andra sinnen involveras konstant i undervisningen. Genom att använda olika sinnen blir undervisningen konkret och tillgänglig.

Vidare anpassar lärarna läromedel och undervisning beroende på var eleverna befinner sig i sin kunskapsutveckling. Exempelvis tränar några elever med stöd av elevassistent på att svara på frågor om känslor, med hjälp av tryckknappar, ljussättning och bildstöd. Andra elever tränar på meningar och ytterligare andra tränar på sina egna och kompisarnas namn.

Möjlighet att använda läroböcker och andra läromedel utanför lektionstid

Granskningen visar att eleverna ges möjlighet att använda läroböcker och andra läromedel efter lektionstid.

Av intervjuer med lärare framgår att eleverna tar med sig läxor både till fritids och hemmet och att lärarna har en bra dialog med vårdnadshavare för att underlätta arbetet. En lärare beskriver att eleverna i hans klass använder matematikbok, vilket också är fördelaktigt för att eleverna då kan ta med sig läxan hem. Läraren säger att det också blir en bra kommunikation med vårdnadshavarna på det sättet. De ger instruktioner inför att ta hem läroböcker och andra läromedel, det kan exempelvis röra sig om att öva bokstavs-ljud hemma i samarbete med vårdnadshavare.

Rektorns styrning och ledning av arbetet gällande elevernas tillgång till läroböcker och andra läromedel

Granskningen visar att rektorn styr och leder arbetet när det gäller tillgången till läroböcker och andra läromedel på skolenheten.

Rektorn och lärare uppger i intervjuerna att skolledningen stämmer av alla inköp av läromedel med lärarna, men att det är lärarna som diskuterar val av vilka läromedel som ska köpas in till skolan. Även lärarna framhåller att den biträdande rektorn är initierad och intresserad av vilka läromedel de köper in, men att hen inte styr det. Däremot diskuterar de ekonomiska aspekter och läromedlens kvalitet. Biträdande rektorn är noga med att lärarna köper in läromedel som är adekvata och passar elevernas behov och förutsättningar. Lärarna betonar att skolledningen för samtal med lärarna om läromedel och att rektorn inte är restriktiv vid inköp. Det framgår av intervjuerna med lärare och rektorn att tillgången till läroböcker är begränsad. Det beror på att det finns ett smalt sortiment av läroböcker för målgruppen på läromedelsmarknaden.

Rektorns ansvar för lärarnas delaktighet i valet av läroböcker och andra läromedel

Granskningen visar att rektorn ger lärarna förutsättningar att samarbeta och ha gemensamma diskussioner kring valen av ändamålsenliga läroböcker och digitala läromedel utifrån didaktiska överväganden och elevernas behov.

I intervju med rektorn och lärare framkommer att lärare är delaktiga i valet av läromedel och att lärarna samtalar med varandra om dessa val. Lärare väljer ändamålsenliga läromedel utifrån didaktiska överväganden och elevernas funktionsnedsättningar. Lärare berättar att de tillsammans går

igenom det som finns på läromedelsmarknaden och på SPSM:s webbplats, och deltar även på läromedelsmässor. Det råder dock en medvetenhet hos både lärare och rektorn om att utbudet av läroböcker för de elever som läser ämnesområden är begränsat, men om sådana finns tillgängliga är rektorn positiv till inköp. Skolledningen visar stort förtroende för lärarnas förmåga att göra välgrundade val.

Rektorns arbete med likvärdighet inom skolenheten gällande läroböcker och andra läromedel

Granskningen visar att rektorn skapar förutsättningar för ett gemensamt och medvetet arbete kring användning av läromedel för likvärdighet inom skolenheten, så att hänsyn tas till elevernas individuella förutsättningar och behov.

Intervjuer med lärare och rektorn visar att det finns ett medvetet arbete på skolan i användningen av läromedel. Lärarna diskuterar läromedel på gemensamma lärarmöten då skolans arbetslagsledare ansvarar för punkten, då även specialpedagogen tar upp användningen av olika läromedel och lärverktyg. Exempelvis har det skett när lärarna diskuterar temat "Våga dela" och inför eventuell användning av statsbidrag. Vidare uppger lärare och rektorn att de delar pedagogiska planeringar på skolans digitala plattform och planerar teman ihop, vilket inkluderar användningen av läromedel. Samtidigt betonar lärarna att elevernas användning av läromedel till stor del är individanpassad och att det är det som ligger till grund för lärarnas gemensamma förhållningssätt.

Utvärdering och utvecklingsarbete gällande läroböcker och andra läromedel

Granskningen visar att rektorn säkerställer att lärarna utvärderar hur läroböcker och andra läromedel fungerar i undervisningen i förhållande till elevers utveckling mot målen.

Rektorn uppger att skolans lärare utvärderar läromedlen gentemot elevernas kunskapsutveckling. Dels gör lärarna detta kontinuerligt under läsåret när de integrerar läromedelsanvändning i det gemensamma temat "Våga dela", dels har de en utvärderingsdag under vårterminen där detta ingår. Lärarna diskuterar då läromedel i förhållande till kunskapsutveckling, och även vårdnadshavares uppfattningar beaktas i analysen. När biträdande rektorn gör lektionsbesök, ingår att observera hur läraren använder läromedlen i undervisningen.

Lärare uppger att de kontinuerligt utvärderar de läromedel som de använder och de gör det tillsammans med elevassistenterna som de arbetar nära. Elevassistenterna blir här ett stöd för lärarna eftersom de observerar

och lyssnar in elevernas behov. Lärarna uppger vidare att de nyligen har köpt in ett läromedel, vilket de nu planerar att utvärderas tillsammans med biträdande rektorn.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom de granskade områdena. Granskningen avslutas därmed.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Ewa Mölleryd, utredare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Ulrika Sutorius. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Sara Lidegran och Anna-Carin Kostic deltagit.

Bilaga 1: Författningsstöd

Den 1 juli 2024 trädde ändringar i skollagen i kraft som syftar till att stärka elevers tillgång till ändamålsenliga läromedel.¹ Ändringarna gäller för flera skolformer. För anpassad grundskola är lydelsen följande:

Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.²

I skollagens första kapitel har införts definitioner av begreppen läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg.

I skollagen avses med:

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter,
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art,
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen.³

I samband med lagändringarna har regeringen även beslutat om nya formuleringar i flera läroplaner.⁴ I läroplanen för anpassade grundskolan har ändringarna följande lydelse.

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.⁵

¹ Lag (2023:951) om ändring i skollagen (2010:800).

² 11 kap. 13 § första stycket skollagen.

³ 1 kap. 3 § elfte–trettonde strecksatserna skollagen.

⁴ Förordning (SKOLFS 2024:590) om ändring i förordningen (2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

⁵ Lgr 22, 2.2 Kunskaper.

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att:

- alla elever erbjuds strukturerad undervisning under lärares ledning,
- alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål,
- alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda skolbibliotek,
- alla lärare får tillgång till de lärarhandledningar som behövs för att ge eleverna en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.⁶

⁶ Lgr 22, 2.8 Rektorns ansvar.

Bilaga 2: Granskningens genomförande

Bakgrundsuppgifter

Skolinspektionen besökte Björknäs anpassade grund- och gymnasieskola den 21 oktober 2025. Granskningen omfattar årskurs 1–9 i anpassad grundskola. Besöket genomfördes av utredarna Ulrika Sutorius och Sara Lidegran.

Skolenheten är en kommunal anpassad grund och gymnasieskola, verksam i Nacka kommun. Det går ungefär 20 elever i den anpassade grundskolan.

Underlag för bedömning

Underlaget i detta beslut utgörs av:

- En observation av delar av lärmiljön med fokus på tillgången till läroböcker och andra läromedel.
- En lektionsobservation.
- Två gruppintervjuer med lärare.
- En intervju med rektorn.
- Dokument som begärts in från huvudmannen.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för att ges en möjlighet att yttra sig över den.

De samlade iakttagelserna från de skolenheter som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande rapport. Rapporten är planerad att publiceras under 2026.

Bilaga 3: Granskningens utgångspunkter

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i skolors arbete för att ge eleverna tillgång till och användning av läroböcker och andra läromedel i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Frågeställning

I vilken utsträckning får eleverna tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål?

Kvalitetskriterier

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Lärarnas arbete med att organisera och genomföra undervisningen så att eleverna får använda läroböcker och andra läromedel.	Rektorns ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda ändamålsenliga läroböcker och andra läromedel.
Lärarna ser till att eleverna, såväl flickor som pojkar, får använda läroböcker och andra läromedel på ett sätt som bidrar till att skapa sammanhang och överblick över ämnesområden. Vilket ger progression i lärandet samt stärker elevernas ämnesintresse och vilja att lära sig mer. Lärarna ser till att eleverna får ändamålsenliga instruktioner i hur läroböcker och andra läromedel ska användas i undervisningen. Lärarna ser till att elever använder läroböcker och andra läromedel som är anpassade utifrån elevernas olika förutsättningar och behov. Lärarna ser till att eleverna får använda läroböcker och läromedel utanför lektionstid och uppmuntras använda dem utanför lektionstid för att befästa sina kunskaper.	Rektorn styr och leder arbetet så att eleverna får tillgång till ändamålsenliga läroböcker och andra läromedel. Rektorn tar ansvar för att lärarna är delaktiga i valet av läroböcker och andra läromedel. Rektorn skapar förutsättningar för ett gemensamt och medvetet arbete kring användning av läroböcker och andra läromedel för likvärdighet inom skolenheten, så att hänsyn tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn ser till att lärarna utvärderar hur läroböcker och läromedel fungerar i undervisningen i förhållande till elevers utveckling mot målen. Rektorn använder resultaten i skolans utvecklingsarbete.